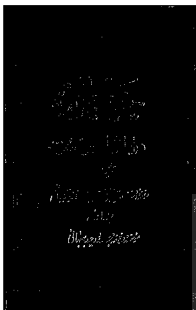

خیراتیه در ابطال طریقه صوفیه

○ غلامرضا قربانی

○ خیراتیه در ابطال طریقه صوفیه، ج ۲.
○ تألیف: آقا محمدعلی بهبهانی کرمانشاهی
○ به کوشش: سید مهدی رجایی
○ ناشر: انصاریان، قم، چاپ اول، ۱۴۱۲ ه. ق.

راه بر مرد و زن گرفته شیبات باطله را به صورت حق جلوه داده گرگوار در انعام دین اهل اسلام افتاده جمع کثیری را از جاده استقامت شریعت بیرون می‌برد. لهذا قاضی‌رئیس محمدعلی بن محمدباقر اصفهانی مشهور به بهبهانی به جهت رد شیبات واهی و ترویج طریقه انبیه فرقه تاجیه به تألیف رساله خیراتیه که از جمله خیرات جاریه است پرداخته و نظر به اینکه هر قره از این رساله عجاله ترویجی است از برای روح کثیرالفتح‌المخیرین دین مبین، تسمیه آن به خیراتیه مناسب نمود و از ظرایف آن که عدد جمل خیرات^۱ از تاریخ تحریرش موافق بود.

با چنین دیدگاهی مؤلف نگرانی شدید خود را از رواج و گسترش صوفی‌گری در بین مردم نشان می‌دهد و وظیفه خود می‌داند بعنوان مجتهد زمان با آنان مبارزه کند.

۲- محتویات رساله خیراتیه :

در این رساله به موضوعات مختلفی اشاره شده که از آن جمله است: جهل صوفیان به احکام شرع، انحرافات صوفیان در عمل و عقیده، تصوف و تسنن، تصوف از دیدگاه اهل بیته‌پاره‌ای از عقاید باطله صوفیه، بی‌دانشی تصوف صوفیه از دیدگاه دانشمندان، بدعت‌های صوفیان، مذمت بدعت در دین،

آقا محمدباقر اصفهانی - وحید بهبهانی - در سال ۱۱۴۴ در کرلا به دنیا آمد و به سال ۱۲۱۶ در کرمانشاه درگذشت. وی از علمای متبحر و مشهور زمان خود بود و نابیناقتش بالغ بر ۳۷ اثر در زمینه‌های مختلف است که رساله خیراتیه یکی از آنها است.

با گسترش و رواج تصوف نعمت الهی در دوران حکومت فتحعلی شاه قاجار، آقا محمدعلی که نسبت به نفوذ تفکرات صوفیانه در جامعه احساس خطر می‌نمود دست به تألیف رساله خیراتیه زد. او انگیزه خود را از نوشتن رساله چنین بیان می‌کند: «اما بعد چون محافظت حسن حسین شریعت و سد نفوس شیبات اهل بدعت و ضلالت بر علمای اسلام و مجتهدین ذوی‌العمز و الاحترام که حصون اسلام به مضمون «ثی جمله علیکم حاکماً فارضو به حکماً» نائب متاب امام و به مصداق «علماء امتی کاتبیه بنی اسرائیل» و ارثان علم سیدالانامند لازم و متحتم بود. در این اوقات که لوی کفر و الحاد مذهب حلول و اتحاد را طایفه طاغیة صوفیة پشمینویس و مستان شراب ضلالت‌نوش برافراخته در هر بلدی بی‌دینی و در هر سرزمینی بی‌کیشی بدانینی چون طلعت شمار نوعی^۲ و شقاوت آثار مضمومعلی^۳ و میرزاتقی شقی^۴ و میرزا مهدی گمراه ابدی همچون غولان راهزن سر

یکی از جنبه‌های تاریخ ایران پس از ورود اسلام رواج تصوف و عرفان است. هرچند ریشه‌های تفکرات عرفانی به ایران باستان بازمی‌گردد. برای شناسایی کامل تاریخ ایران شناخت تصوف ایرانی - اسلامی ضروری است چون تاریخ ایران با اسلام پیوند دیرینه‌ای دارد.

با گسترش تصوف و ظهور طریقه‌های مختلف صوفیه، برخورد حکومتها و مخالفان صوفیان با یکدیگر به عنوان یکی از مسائل مهم تاریخ مطرح گردید. این جدال طولانی در قالب‌های گوناگون صدور فتوا، تألیف کتاب، سرودن اشعار، قتل، زندان، تکفیر و... خود را نشان داده است. این برخورد دوسویه در دوران حکومت قاجارها نیز ادامه یافت و منجر به موضع‌گیری حکومت قاجار به ویژه در دوره فتحعلی شاه و علمای مقتدر زمان در برابر صوفیان گردید. رساله خیراتیه در ابطال طریقه صوفیه از جمله آثاری است که در این عهد برضد تصوف و صوفیان نوشته شد. مقاله حاضر به معرفی و بررسی این رساله می‌پردازد.

۱- مؤلف و انگیزه او از تألیف رساله خیراتیه :
آقا محمدعلی بهبهانی کرمانشاهی^۱ فرزند

سوالاتی که مطرح می‌گردد این است که: چرا اقامت‌حمدی کرمانشاهی در نوشته‌های خود بر ضد صوفیان بیشتر از کتاب حقیقه الشیعه استفاده کرده است؟ و دیگر اینکه چرا مؤلف در شرح زندگی صوفیان به دو کتاب نفحات الانس و تذکرة الاولیاء نظر داشته است؟

تصوره العوام در سیدمرغی صوفی حسی زی، تحفه الاخبار یا محدماط‌مطهره می‌باشد و استناد به بیش از دو سئو است که قرآن و احادیث فراوان تالش کرده اعتقادات صوفیان را تکذیب نماید. سوالاتی که مطرح می‌گردد این است که: چرا اقامت‌حمدی کرمانشاهی در نوشته‌های خود بر ضد صوفیان بیشتر از کتاب حقیقه‌الشیعه استفاده کرده است؟ و دیگر اینکه چرا مؤلف در شرح زندگی صوفیان به دو کتاب نفحات الانس و تذکرة الاولیاء نظر داشته است؟

چنین به نظر می‌رسد اصولاً مؤلف بیشتر از آثاری استفاده کرده که بر ضد صوفیان نوشته شده و مستند به احادیث و روایات اسلامی بوده‌اند. به اینکه حقیقه‌الشیعه اثری است مخالف سنن و بخشی از این کتاب نیز بر ضد صوفیان است منبع بسیاری بوده تا مؤلف براساس آن به رد اعتقادات صوفیان بپردازد. اما اینکه چرا مؤلف برای شرح زندگی‌نامه صوفیان به تذکرة الاولیاء، عطار و نفحات الانس جامی توجه کرده و بسیاری از عبارات دو کتاب مذکور را در اثر خود آورده باشد بدین خاطر بوده باشد که این اثر مرجع بسیاری از بزرگان صوفیه بوده است و اکثر آنان به مطالعه آن شوق می‌نموده‌اند و دیگر اینکه هر دو اثر دارای عباراتی مکتف و اغلب روایات باور نکردنی است که مؤلفان ضمن ذکر آنها بیان کرده‌اند و کشف و کرامات صوفیان را دلیل بر حقیقت آنان می‌دانسته‌اند. اقامت‌حمدی کرمانشاهی ضمن طرح سوال: آیا مجرد ظهور خارق عادت دلیل بر حقیقت است؟ و تقسیم بندی کرامات از نظر جامی به رد کرامات صوفیان می‌پردازد.

۴- اهمیت رساله خیراتبه:

مؤلف رساله‌خیراتبه صریحاً به مبارزه و مخالفت خود با صوفیان اشاره نموده است و در این راه از طرف علمای وقت، حکومت فتحعلی شاه و حاجی ابراهیم خان کلانتر شیرازی، صدراعظم فتحعلی شاه نیز حمایت می‌شده است. از لاجالی مکاتبات مؤلف در صدراعظم و فتحعلی شاه به خوبی استنباط می‌گردد که وی بین سالهای ۱۱۸۶ ه. ق (سال اقامت در کرمانشاه) تا سال ۱۱۹۶ ه. ق (سال وفات) نفوذ

خنده‌های صوفیان، مذهب صوفیه و علت اشتیاد بزرگان به کلمات آنان، مشرور شدن دین کافر است. غدا اقامه حجج بر اصول عقاید استجاب ترویج و طلب رزق حلال، فضیلت عالم و معلم، تأیید مرام و تشدید مقام کرامات از نظر جامی، روایات ساختگی در کرامات خلیفه ثانی، کرامات اقا صابر المؤمنین (ع) آیا مجرد ظهور خارق عادت دلیل بر حقیقت است، سقوط تکلیف شرعی از نظر صوفیه، صوفیه و حصول به حقیقت ذات را ممکن می‌کنند، صوفیه ایزد متعال را بندهای شایسته تلقی می‌کنند، صوفیان حضرت ابوطالب را مسلمان نمی‌دانند، صوفیه معتقد است به ریاضت می‌توان امام شد، دعا و نیایش در مذهب صوفیه، عوام‌فریبی صوفیه، صوفیه معتقد به جبرند، در ذکر معنی وحدت وجود و دلایل آن و رد آن، اتحاد و حلول بعضی ریاضت‌های صوفیان، اعتقاد امامیه در معرفت خدا، وجود بداعت‌های در دین، تخسین کسی که خاتمه ساخت، بی‌اعتباری مساجد در نزد صوفیان، بی‌اعتباری عبادت در نظر صوفیان، در ذکر بعضی از دعاوی متبذره، عشق و تعشق در مسلک صوفیه سبب تمجید بعضی علما از بعضی مشایخ صوفیه، بعضی مطاعن صوفیه، کتبی که در رد صوفیه نوشته شده است، افعال صوفیان در مسائل فروع دین، در ذکر بعضی از اعتراقات جمعی صوفیه، تقیص توجه و تاویل کلام صوفیان، مذمت حکما طمن حکمای صوفیه، مسأله‌سین به طریقه سؤال و جواب در مذمت درویشان و صوفیان و غنا و خوانندگی، منابع اولیه عقاید باطله صوفیه، دفاع از علما شیعیه که متهم به تصوف گردیده‌اند، در ذکر بعضی از مظنها و مذمت‌های صوفیان و الحدائق، اقامات مؤلف در ناپود کردن صوفیه، صورت کرامات تا نوسنده با صدراعظم و فتحعلی شاه، به درک واصل شدن میرزا قی کرمانی، صورت اشتیاد علما و وقت در مورد صوفیان، معرفی مختصر پیش از دوست و هشتاد و دو نفر از عرفا و شعرا.

۳- منابع مورد استفاده مؤلف:

مؤلف برای معرفی شعرا و عرفا از دو روش استفاده کرده است نخست اینکه شرح برای شرح حال عرفا و صوفیان بزرگ از دو کتاب **نفحات الانس من حضرت اقدس** و **کر عبدالرحمن جامی و تذکرة الاولیاء** اثر عطار نیشابوری بیشترین استفاده را نموده است دوم با آوردن عباراتی از کتب ضد صوفی چون حقیقه‌الشیعه اثر مقدس اردبیلی، اصول کافی،

آغاز نسخه کتابخانه محرم آیت الله العظمی فاضل عیاضی (۱۳۱۸ ه. ق)

فراوانی در مناطق غربی ایران و بین علما و دربار قاجار داشته است. در نامه لژی که اقامت‌حمدی به صدراعظم می‌نویسد از وی می‌کند که چرا بگلز بیگی کرمانشاه را معصوم می‌شاید کنی که در حرس اقامت‌حمدی می‌باشد حمایت می‌کند. اقامت‌حمدی عیاشه دکنی را برای صدراعظم قانونی جلوه دهد در این نامه جریان محاکمه معصوم عیاشه را توضیح می‌دهد و تأکید می‌کند که معصوم عیاشه به احکام شرعی آشنایی ندارد و اصول اساسی اسلام را نمی‌شناسد و هیچکدام از وظایف دینی و شرعی خود را بجای نمی‌آورد.

در جوابی که صدراعظم به اقامت‌حمدی می‌دهد ضمن حمایت از اقامت‌حمدی متذکر می‌گردد که وی هیچگونه ارتباطی با صوفیان ندارد و از اقامت‌حمدی می‌خواهد تا هماغه طور که از علمای عتبات در مورد اعتقادات صوفیان اشتیاد نموده است و آنان جواب گفته‌اند عمل نمایند.

اقامت‌حمدی کرمانشاهی زمانیکه رساله خیراتبه را بر ضد صوفیان تألیف نمود نسخه‌ای از آن را برای صدراعظم فرستاد. صدراعظم ضمن مطالعه رساله خیراتبه در جواب اقامت‌حمدی چنین نوشت: «بعد از رسیدن رساله خیراتبه به مطالعه سامعه امتدادالدوله البیّه السلطانیه به عرض مقدس عالی می‌رساند که رفیقه کریمه‌النفحات فتحعلی شاه به مخفیانه مؤلف سیمیه در اسد اوآن و الشرف زمان کالوچی المنزل من السماء عزّ ووصول و شرف نزول ارزانی داشته، از

